

XORIJLIK TALABALARGA SO'Z YODLATISH ORQALI NUTQINI O'STIRISH

Usmonova Zamira Jaxongirovna

O'zDJTU o'zbek tili va adabiyoti kafedrasida katta o'qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17450592>

***Annotatsiya.** Mazkur maqolada xorijlik talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda so'z yodlash metodlarining o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Leksik kompetensiya — chet tilini o'rganishda asosiy tayanch bo'lib, talabalar so'z boyligini oshirish orqali nutqiy kompetensiyasini rivojlantiradi. Maqolada so'z yodlashning samarali usullari, ularni qo'llash mexanizmlari hamda nutqni rivojlantirishdagi ta'siri yoritilgan.*

***Kalit so'zlar.** Xorijlik talabalar, so'z yodlash, nutqni rivojlantirish, leksik kompetensiya, metodika, kommunikativ yondashuv, assotsiativ metodlar, kontekstual metodlar, mobil ilovalar, elektron lug'atlar va platformalar, multimediali materiallar.*

Bugungi globallashuv sharoitida xorijiy tillarni o'rganishga qiziqish ortgani kabi, xorijliklarning ham o'zbek tilini o'rganishga bo'lgan ehtiyoji tobora kuchayib bormoqda. O'zbek tili nafaqat Markaziy Osiyo mintaqasida, balki xalqaro miqyosda ham ijtimoiy-siyosiy, madaniy va ilmiy aloqalar uchun muhim vosita sifatida maydonga chiqmoqda. Chet ellik talabalar tilni o'rganishda ko'plab muammolarga duch keladilar, ulardan eng asosiylaridan biri — so'z boyligining yetishmasligi. Grammatik qoidalarni yaxshi o'zlashtirgan talaba ham yetarli lug'at zaxirasiga ega bo'lmasa, erkin va ravon nutq qila olmaydi. Shu bois xorijlik talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda so'z yodlash va uni nutqda faol qo'llashga yo'naltirilgan metodlar alohida o'rin tutadi.

1. So'z boyligining nutqdagi o'rni.

Nutqiy kompetensiyaning shakllanishi, avvalo, talabaning leksik boyligiga bog'liqdir. Tilshunos olimlar (Nation, Schmitt va boshqalar) ta'kidlaganidek, so'z boyligi yetarli darajada shakllanmaguncha talabada erkin muloqot qilish qobiliyati yuzaga kelmaydi. Shu bois xorijlik talabalarga o'zbek tilini o'rgatishda dastlabki bosqichdan boshlab leksik birliklarni muntazam o'zlashtirish talab etiladi. O'zbek tilida so'zlarning ko'p ma'noliligi, sinonimik va frazeologik boyligi mavjudligi tufayli talaba nafaqat yangi so'zlarni yodlashi, balki ularning nutqiy vaziyatga mos qo'llanishini ham o'rganishi zarur.

2. So'z yodlash metodlari

2.1. Klassik metodlar:

- So'z ro'yxatlarini yodlash.
- Lug'at daftarini yuritish.
- So'zlarni tarjima asosida o'rganish.

2.2. Kontekstual metodlar:

- Yangi so‘zlarni gap va matn ichida o‘rganish.
- Dialoglar orqali so‘zlarni faol qo‘llash.
- O‘qish va tinglash jarayonida so‘zlarni mustahkamlash.

2.3. Assotsiativ metodlar:

- So‘zlarni rasm va predmet bilan bog‘lash.
- Ona tili yoki boshqa chet tili orqali assotsiatsiya qilish.
- So‘zlarni sinonim, antonim va o‘xshash birliklar orqali mustahkamlash.

2.4. O‘yinli yondashuv:

- “So‘z zanjiri”, “Kim ko‘proq aytadi?”, “Topishmoq” kabi o‘yinlar.
- Kartochkalar (flashcard) asosida mashqlar.
- Guruhli musobaqa va viktorinalar.

2.5. Zamonaviy texnologiyalar:

- Mobil ilovalar (Quizlet, Memrise, Duolingo).
- Elektron lug‘atlar va platformalar.
- Multimediali materiallar (audio, video, animatsiyalar).

3. So‘z yodlash orqali nutqni rivojlantirish mexanizmlari

- Yangi o‘rganilgan so‘zlar asosida gap tuzish.
- So‘zlardan foydalanib dialog va monolog qurish.
- Matn yozish va qayta hikoya qilish.
- Og‘zaki mashqlar orqali so‘zlarni faol nutqqa kiritish.

4. Amaliy tajriba va tavsiyalar

- Har bir darsda 10–15 yangi so‘z berish va ularni mashqlar orqali mustahkamlash.
- Talabaga so‘z daftarini yuritish odatini singdirish.
- Har hafta kichik lug‘at testlari tashkil etish.
- Yangi so‘zlardan foydalanib mini-dialoglar va rol o‘yinlari tashkil etish.
- Talabalarni mustaqil so‘z yodlash uchun elektron resurslardan foydalanishga yo‘naltirish.

O‘zbek tilini o‘rgatishda so‘z yodlash asosiy metodlardan biridir. Leksik boylik ortishi bilan talabalar nafaqat ko‘proq so‘z biladi, balki ularni nutqda faol qo‘llash orqali kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi. So‘z yodlash jarayoni kontekstual mashqlar, interfaol o‘yinlar va zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashganda, talabalar nutqi tez va samarali o‘sadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, A. O‘zbek tilini chet elliklarga o‘qitish metodikasi. Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. Rahmonov, Sh. Til o‘rgatishda leksik kompetensiyani shakllantirish. Toshkent, 2021.
3. Nation, I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge University Press, 2013.
4. Schmitt, N. Vocabulary in Language Teaching. Cambridge: CUP, 2000.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2014.

